

# „A SZERENCSETLENSÉG PILLANATÁBAN SZOKUNK RÁ AZ IGAZSÁGRA...”

## ALBERT CAMUS A *PESTIS* CÍMŰ REGÉNYÉNEK ELEMZÉSE A COVID19 PANDÉMIA TÜKRÉBEN

JOÓ REBEKA ZOÉ

*„E kor nekünk szülők és megölők. / Tőle kaptuk, mint útravalót, /  
hogy lehessünk hősök és gyilkosok, / megbélyegzők és megbélyegzettek, /  
keveset tevők, nagyokat álmódók, / másokat mentők, magunkat pusztítók, /  
egy időben, egy helyütt és egy személyben: / ki merre fordul, aszerint.”*

Örkény István: *Pisti a vérzivatarban*<sup>1</sup>

### 1. BEVEZETÉS

A betegség az élet velejárója, „az élet sötét oldala”.<sup>2</sup> Susan Sontag megfogalmazásában minden ember kettős állampolgársággal születik, egyaránt polgára az egészség és a betegség birodalmának.<sup>3</sup> A betegség nem más, mint ami rávilágít egészséges állapotban érzékelhetetlen halandóságunkra, arra, hogy az ember korántsem elpusztíthatatlan.

---

<sup>1</sup> Örkény István „Pisti a vérzivatarban” In *A magyar dráma antológiája II.*, szerk. Kerényi Ferenc (Budapest: Osiris, 2005), 693.

<sup>2</sup> Susan Sontag, *A betegség, mint metafora*, ford. Lugosi László, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1983), 5.

<sup>3</sup> Uo.

Ugyanakkor akármennyire egyértelműnek is látszik, az egészség és betegség dichotómiája, mégis nehéz meghatározni. Az egészség megfogalmazására rendszerint filozófusok törekednek, a betegség definiálására ugyanakkor orvosok és történészek. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) definíciója szerint: „az egészség a teljes fizikai, mentális és szociális jólét állapota, és nemcsak a betegség, vagy a fogyatékoság hiánya.”<sup>4</sup>

A járványok története egyidős az emberiség történetével. A megbetegedést előidéző kórokozók behatolnak a szervezetbe, ott megtelepnek és károsító hatást, azaz betegséget idéznek elő.<sup>5</sup> Nem véletlen tehát, betegség mechanizmusa a legalkalmasabb az emberi társadalmat belülről bomlasztó tényezők, káros eszmék metaforikus ábrázolására hiszen, ha a polisz összehasonlítható az emberi szervezettel, akkor a betegség is polgári zűrzavarral<sup>6</sup>. A halandó test romlása emberi szenvedésként kiterjedt képzőművészeti és irodalmi ábrázolási hagyománnyal rendelkezik, mely általában morális értékítéletet is hordoz, mint a gonosz metaforája, a testmetafora a társadalmi és szimbolikus rend vagy rendetlenség régi trópusa.<sup>7</sup>

A kívülről érkező fenyegetés, Albert Camus *A pestis* című regényében a mű keletkezése óta leggyakrabban a fasizmus allegóriájaként olvasott. Dolgozatomban többek között arra teszek kísérletet, hogy a pestis megjelenését a regényben mint betegséget, mint a természet természetidegen közegbe való betörését, valamint a járvány sújtotta várost mint a társadalmi test metaforáját vizsgáljam.

A kérdések, melyekre dolgozatomban a választ keresem, a következők:

- Miként tud megküzdeni a természettől elidegenedett ember egy járvány okozta katasztrófával, a természet részeként?
- A város és az ember megbetegedése, majd a járvány leküzdése között milyen hasonlóságok figyelhetők meg?

A regény elemzése előtt kitekintést teszek a kultúraorvostan rövid ismertetése, az epidémia és a civilizált ember viszonya, a pestis kórtani meghatározása, illetve a regény

---

<sup>4</sup> Gubacsi Beáta – Ureczky Eszter, „Testek, határok, keresztmetszetek”, *Helikon: A kultúraorvostan/ orvosbölcselet nemzetközi és hazai vonatkozásairól*, 68. évf. 1. sz., (2022): 9-10.

<sup>5</sup> Kercsó Attila, *Népszerű járványtan: Járványok történelme* (Csíkszereda: Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2004), 30.

<sup>6</sup> Sontag, *A betegség, mint metafora*, 91.

<sup>7</sup> Ureczky Eszter, *Kultúra és kontamináció, A járvány metaforái és biopolitikája kortárs regényekben*, (Budapest: Kijarat kiadó / I. T. E. M. Alapítvány, 2021), 10.

történelmi beágyazódása irányába. Ezeknek a szempontoknak a bemutatását elengedhetetlennek tartom a regény szemszögéből, mivel mind a járványtani sajátosságok, mind az életrajzi mozzanatok fontos szerepet töltenek be a regény elemzése során.

Véleményem szerint nemcsak az egyén életének sötét oldalát jelentheti a betegséggel való találkozás, hanem mint járvány, egy kollektív közösség életének sötét oldalára is utalhat egyben. Albert Camus regényében az egyén a közösség részeként reprezentálja azt a borzalmat, amit a pestis a város és a lakosság életében okoz. Az egyén tapasztalata kollektív tapasztalattá válik. A regény egyaránt alkalmas a betegség (a pestis) metaforikus értelmezésére; a járvány okozta társadalmi rend átalakulásának; illetve az egyén katasztrofális sújtotta közösség tagjaként való vizsgálatára. A *pestis* nem pusztán komplexitása miatt áll dolgozatom fókuszpontjában. Aktualitása vitathatatlan, témája miatt megjelenését követően hetvenhárom évvel ismét az egyik legkeresettebb könyv lett, a Covid-19 pandémia okozta karantén alatt.<sup>8</sup>

## 2. KULTÚRAORVOSTAN ÉS ORVOSBÖLCSESZET, MINT ÚJ KUTATÁSI TERÜLET<sup>9</sup>

A kultúraorvostan egy újfajta, kiforróban lévő, sokszínű, hibrid kutatási terület, mely ötvözi a bölcsészet-, a társadalom- és természettudományok szempontrendszerét és terminológiáját, kurrens globális problémák több szempontból való megközelítésének érdekében. A Covid 19 rávilágított, hogy a tudományterületek tradicionális szétválasztásával képtelenség az ehhez hasonló összetett események és jelenségek vizsgálata. A krízisre adott reakció katalizálta a tudományok közötti átjárásra való hajlandóságot, szorosabb elméleti, módszertani összefonódások kifejlődését szorgalmazva.

Az orvosebölcsészet egyik fontos feladata az aktuális világjárvány átfogó megértése, mivel a tudományterületek közötti határvonalak meghúzása által ez már lehetetlennek bizonyul. A hibrid kutatási területek közötti átjárhatóság elősegíti a komplex szemlélet lehetőségét. Az orvosebölcsészet egyik alapvető belátása az, hogy a betegség tágabb értelemben felfogható kulturális tünetként, az általa sújtott test ábrázolásának történetileg

---

<sup>8</sup> Inkei Bence, A járványok az embereket mindig készületlenül találják – mit tanít Camus A pestise a koronavírus idején?, <https://24.hu/kultura/2020/04/19/albert-camus-a-pestis-regeny-jarvany-koronavirus/>

<sup>9</sup> Gubacsi Beáta – Ureczky Eszter, „Testek, határok, keresztmetszetek”, *Helikon: A kultúraorvostan/ orvosebölcsészet nemzetközi és hazai vonatkozásairól*, 68. évf. 1. sz., (2022)

változó hagyományai pedig számos diskurzust nyitnak meg. George Canguilhem *A normális és a kóros (A betegség orvostörténeti és bölcseleti értelmezéseiről)* szóló írásában René Leriche-t idézi: „Az egészség az, ahogy az élet a szervek csöndjében zajlik.” A kultúraorvostan kérdése ezt fordítja meg: érthető-e a betegség, a normától eltérő testtapasztalat a szervek hangjaként – a szenvedő emberi test szimbolikus hangjaként?

### 3. AZ EPIDÉMIA, A TERMÉSZET ÉS A CIVILIZÁCIÓ

Az ablaküvegen túl egyszerre csak egy láthatatlan villamos csengője hangzott fel, s szempillantás alatt megcáfolta a fájdalmat és a kegyetlenséget. Csak a tenger, ott, a házak fakó sakktáblája szélén hirdette azt, ami sohasem nyugszik, és mindig nyugtalanító a világban.<sup>10</sup>

Az epidémia egy különös jelenséget idéz elő a járvány sújtotta területen; egyfelől felborítja a társadalmi hierarchiát (mivel senki nem menekülhet ilyen jogon előre), másfelől felerősíti a hierarchikus berendezkedést.<sup>11</sup> A kényszerállapot új törvényeket és újfajta hierarchikus felállást követel, hiszen a járvány okozta zűrzavarra egyedül a rend megszilárdítása adható hatásos reakcióként.<sup>12</sup>

Bacsó Béla, az *Élet és Irodalom* című folyóiratban publikált cikkében Leo Strauss-t idézi: „a természetfogalom maga is arra szolgált, hogy az észhasználattal önmagára mutató lény, az ember különbséget tegyen aközött, ami a természet megnevezés alá esik, és ami nem.”<sup>13</sup> Az epidémia burjánzásának oka lehet, hogy az ember úgy véli, már túl van a természetben, hiszen minden, ami emberi mivoltját képezi, már nem természeti; mint a nyelv- és észhasználat, vagy a törvények igazságos voltába vetett hit. A betegség nem más, mint az iszonyat és a rettegés hangja, az epidémia pedig visszaveti az embert a természetbe, ahol hirtelen újra annak részeként (amit már nem ismer) magára hagyottan küzd az önfenntartásért.<sup>14</sup>

---

<sup>10</sup> Albert Camus, *A pestis*, ford. Győry János, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 2011,) 41.

<sup>11</sup> Bacsó Béla, „Daniel Defoe leírása a pestisről”, *Élet és irodalom*, LXIV. évfolyam 17.szám, (2020. ápr. 24.)

<sup>12</sup> Michel Foucault, *Felügyelet és büntetés – A börtön története*, ford. Fázsy Anikó, Csűrös Klára, (Budapest: Gondolat Kiadó, 1990), 270.

<sup>13</sup> Bacsó, „Daniel Defoe leírása a pestisről”

<sup>14</sup> Bacsó, „Daniel Defoe leírása a pestisről”

Az ember által létrehozott törvények, olyan jogszabályok, amelyek mindenkre nézve kötelező rendelkezéseket tartalmaznak<sup>15</sup>. A természettörvény, vagyis az igazságosság természetszerű jellege az, ami mindenki számára azonos és változatlan, míg a megállapodást igénylő és változó törvények közötti feszültség minden társas-élet próbája.<sup>16</sup> A természet törvénye azonban nem igazságos, nincs ok azt feltételezni, hogy az ártatlan egyén mentesül a gyakran büntetésként értelmezett katasztrófák, járványok alól. A pestis okozta anómia, hatalmi beleavatkozás nélkül, káoszhoz és összeomláshoz vezet. A továbbiakban általam elemzett regény katartikus pontja éppen egy kisfiú halála, mely megrendíti a világ rendjének igazságos voltjába vetett hitét annak a jezsuita szerzetesnek, aki a járvány kitörését követően tartott szentmiséjében még a pestist a lakosok felett hirdetett isteni igazságszolgáltatásként és a bűnös lelkek felett mondott ítéletként értelmezte.<sup>17</sup> Vagyis az epidémia képében, mintha a természet törvénye lépne életbe, ami mindenkit sújt, az embert pedig, aki azt hiszi már túl lépett a természeten és képes uralma alá hajtani azt, visszakényszeríti a természet törvényei közé.<sup>18</sup>

Gyakori a természeti katasztrófákat az anyatermészet haragjaként értelmezni, hiszen városrészek pusztulnak el egy földrengés vagy egy árvíz során. A járványok azonban más megítélés alá esnek. Egy láthatatlan ellenség fenyeget, amely minket és nem elsősorban a birtokainkat pusztítja el. Mert míg egy természeti katasztrófa eltöröl egy várost, egy járvány elnépteleníti azt. Ez a láthatatlan ellenség előrejelzés, vagy figyelmeztetés nélkül csap le. Mikor a betegség konkrét, rá jellemző tünetei megjelennek, a terjedés már jó-részt megállíthatatlan, mivel a lappangási időszakban és az első tüneteknél már fertőző beteg szociális érintkezései során továbbadta már a kórt. A betegség és a járvány láthatatlan támadóként, éppen a legalapvetőbb emberi érintkezésekben, mint a kézfogás, ölelkezés rejtő fenyegetését, így bizonytalanítva el mindazokat a társadalmi és szociális mozzanatokot, melyek már régóta elfogadottak és beépültek mindennapjainkba.<sup>19</sup> Így a járvány az elidegenedés egyik leghatásosabb motívumává válik, hiszen a Másik valós fe-

---

<sup>15</sup> „Törvény”, Közérthetőségi Szócikk Adatbázis, <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szo-cikk/torveny>

<sup>16</sup> Bacsó, „Daniel Defoe leírása a pestisről”

<sup>17</sup> „Testvéreim, a balszerencse utolért benneteket, testvéreim, megérdemeltétek!”, „Az igazaknak nincs mit félniük tőle, de a gonoszak méltán reszketnek” - Camus, *A pestis*, 88.

<sup>18</sup> Bacsó, „Daniel Defoe leírása a pestisről”

<sup>19</sup> Bacsó, „Daniel Defoe leírása a pestisről”,

nyezetést jelenthet, a kór hordozójaként. A járvány, a ténye által magába foglalt félelemmel megteremti azt az éles határt, amit magunk és a Másik közé vonunk, ezáltal pedig láthatóvá teszi egy-egy korszakos kór az adott éra legszorongatóbb társadalmi feszültségeit; mint ahogy az AIDS megjelenésekor szinonimaként használta a köznyelv a betegségre a „meleg pestis” megnevezést.<sup>20</sup> A nyugati kultúra múltjának valamennyi fertőző betegsége rendelkezett egy Másikból álló célcsoporttal:

a lepra a paráznáktól jött, a pestis a zsidóktól vagy általában véve a bűnösöktől, a kolera a szegényektől, a hitetlenektől, vagy a bevándorlóktól. Az AIDS korai szakaszában a 4H csoporthoz kötődött, amelyek közül az első három a vádaskodás könnyű célpontjának számított: a homoszexuálisok, a heroinisták, a haitiak és a hemofíliások<sup>21</sup>

Az efféle bűnbakkereső magatartáshoz tartozik az aktuális Covid-19 „kínai vírus”-ként való megnevezése is.<sup>22</sup> Az aktuális pandémia, kortárs mainstream adaptációiban nem egy embercsoport, hanem egy ember köré építik a katasztrófa kialakulását, mint Sacha Baron Cohen főszereplésével a *Borat utólagos mozifilm* című áldokumentum filmjében, ahol a covid Kazah biológiai támadás az első film miatt<sup>23</sup>, melyben a főszereplő, Borat a zéró páciens. Egy másik példával élve a későbbiekben még említett *Southpark: Járványügyi különkiadás* című részében Randy Marsh (Stan apja) által terjed el a járvány. Ennek a bűnbakkeresésnek oka lehet, meglátásom szerint, hogy a csapások meglétét nem képes az ember saját magától függetleníteni, mintha a természet törvényeit az általa alkotott törvények logikája mentén próbálná értelmezni.

Az „új” (vagy újra felbukkant) fertőző betegségek tömeges megjelenése magával hozza a pánikot, társadalmi káoszt és kollektív traumát, melyek által megkérdőjeleződnek a normalitás, a rend, az egészség és a tisztaság korábban transzparensnek tűnő orvosi, etikai és esztétikai fogalmai.<sup>24</sup> Példának okáért a nemrég megélt pandémia tapasztalatai, mikor egy világ tanult újra kezdet mosni plakátok, falragaszok és reklámblokkba helyezett oktató videók által.

---

<sup>20</sup> Ureczky, *Kultúra és kontamináció*, 10-40.

<sup>21</sup> Uo. 33-34

<sup>22</sup> Uo. 33-34

<sup>23</sup> „Bosszút álltunk a világon, amiért kinevettek minket” – hangzik el a Borat 2 című film végén (Jason Woliner, 2020)

<sup>24</sup> Ureczky, *Kultúra és kontamináció*, 10.

#### 4. A PESTIS

A pestis egy a személyazonosító adatokkal jelentendő betegség, mellyel kapcsolatban az írásbeli jelentésen kívül, telefonon az Országos Epidemiológiai Központ és a járványügyi hatóság vármegyei intézete azonnal értesítendő. A közegészségtan-járványtan lényegesen eltér az orvostudomány más területeitől, mivel nem egyénnel, hanem tömegekkel foglalkozik, nem gyógyít, hanem megelőzi a betegségek kialakulását és terjedését. A járványok kivizsgálása a közegészségügyi hatóság alapfeladata. Pestis esetén az esetleges érintettekkel kapcsolatban járványügyi zárlatot rendelnek el. A betegség kórokozója a *Yersinia pestis* Gram-negatív baktérium. Két fő klinikai formája ismert, a bubópestis és a tüdőpestis. A betegséget fertőzött rágcsálók, leginkább a patkány bolhája terjeszti, de a fertőzött beteg vére, légúti váladéka és a bubó gennyos váladéka is fertőző, míg a tüdőpestis cseppfertőzéssel terjed. A pestisbaktérium ellenállóképessége átlagos, fertőtlenítőszerektől, napfénytől, beszáradástól hamar elpusztul, ugyanakkor gennyos váladékban, patkánybolha székletében akár hónapokon keresztül is életképes marad.<sup>25</sup> Camus regényében az elemzésem során nem részletezett, de említésre méltó, kritikus hang fogalmazódik meg a katasztrófa kezelés bürokratikus keretek közé szorított stratégiájának hatástalanságával kapcsolatban.

A nyugati történelemben fekete halálként nevezett pestisjárvány, 1348-1350 között körülbelül huszonötmillió ember halálát okozta, ami akkor az európai és közel-keleti lakosság egyharmadát jelentette.<sup>26</sup> A pestist igen korán kezdték tudatosan használni biológiai fegyverként, 1346-ban Kafa ostrománál pestisben meghalt mongol katonák holttesteit katapultálták a városfalakon belülré, valamint a II. világháború alatt a japánok repülőgépekről pestises bolhákat szórtak kínai városokra.<sup>27</sup>

---

<sup>25</sup> Molnár Kornélia, *Járványtan, Egészségügyi szakiskolák tankönyve* (Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt., 2012), 225-226.

<sup>26</sup> Ureczky, *Kultúra és kontamináció* 41.

<sup>27</sup> Uo. 44.

A pestist a nyugati kultúra identitásképző traumájaként lehet értelmezni, mely a biopolitikai krízis máig termékeny metaforája. A történelem minden pestisjárványát olyan antropológiai állandók jellemzik, mint a bűnbakképzés, az elszigetelés, áldozathibáztatás, a moralizálás, mások szándékos megfertőzése vagy a tömeges temetkezés megjelelése.<sup>28</sup> Ezek közül valamennyi megtalálható a regényben, járványtani és antropológiai szempontból is hiteles leírást adva, egy fiktív 20. századi pestisjárványról.

## 5. A REGÉNY TÖRTÉNELMI BEÁGYAZÓDÁSA

Az 1940-es évek elejének életrajzi mozzanatainak említése elengedhetetlen *A pestis* szempontjából, mivel a regényben megjelenő illegális mozgólódásokat, mint a csempészetet, vagy az emberek megszöktetésének kiépült hálózatát, magát a járvány alatt álló, lezárt város életét és az elszigeteltség tapasztalatát mind megtaláljuk Albert Camus életrajzában. Az 1940-es évek világtörténelmi eseményei teszik lehetővé a regény allegorikus olvasatát, ugyanakkor a személyes élmények pedig hozzájárultak a regény valószínű ábrázolásához.

„Négy esztendővel ezelőtt férfiak álltak föl a romok és a kétségbeesés közepe, s állították nagy nyugalommal, hogy semmi nem veszett el. Azt mondták: folytatni kell, s a jó erők mindig győzedelmeskednek a rossz erők fölött, ha megfizetnek érte. Megfizettek. S ez az ár kétségkívül nehéz volt, akár a vér súlya, akár a börtönök iszonyú súlya” – Párizs felszabadításának napján írja Camus a *Combat* című radikális és illegális polgári lapban, melynek szerkesztésében 1943-tól vesz részt. 1938-tól találhatók feljegyzések *A pestis*-sel kapcsolatban a *Noteszlapok*-ban, 1939-ben a háború kitörése konkrétabb értelmet ad a szimbólumnak.<sup>29</sup> „Kitört a háború. Hol? Hol? Túl a híreken, melyeknek hitelt kell adnunk, túl a falragaszokon, melyeket nem lehet nem olvasnunk, hol láthatók az abszurd esemény jelei?...”<sup>30</sup>

A regény szempontjából nem csak azt fontos megemlíteni, hogy az egyik központi témája, az elszigeteltség és számkivetettség élménye, melyet testközelből tapasztalhatott meg Camus 1940 végétől 1942 nyaráig tartó oráni számkivetettségében, de 1941-1942-

---

<sup>28</sup> Uo. 46.

<sup>29</sup> Roger Grenier, *Albert Camus - Tűző nap és árnyék: Albert Camus intellektuális életrajza*, ford. Örvös Lajos, (Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1994), 159-160.

<sup>30</sup> Roger Grenier idézi a tanulmányában, Camus elveti ezt a részt (kezd ki kerülni az abszurd szó használatát)

es években tifuszbajrány pusztított Algériában, így a járvány okozta intézkedések és társadalmi reakciók mind modellként szolgáltak számára a regény megírásához. A történet másik nagy modelljéül Franciaország megszállása szolgált, a karantén alá vont és lezárt város épp úgy el lett vágva a világtól, mint ahogy a szabad világtól elszigetelt Franciaország. A regény leírásaiban sok olyan mozzanat figyelhető meg, melyeket valós tapasztalatok modellezhettek, mint az üzérkedés, az embercsempészet, a fejadag, az ostromállapot apró mozzanatai. A regény a háborúban szenvedő lakosság portréját írja meg.<sup>31</sup>

A háború és a fasizmus allegóriája a legeggyértelműbb értelmezés, nemcsak a történelmi dátum miatt, hanem a háború és a pestis szörnyűségeinek abszurdításának párhuzama, illetve a kívülről érkező láthatatlan Rossz fenyegetése végett. Nem tudhatják egymásról a lakosok, hogy kiben lappang a pestis, vagyis a radikális eszme baktériuma. Mindazonáltal az allegorikus regényekkel szemben *A pestis* története és elbeszélismódja túlságosan valóságos, így a konkrét sík önmagában is értelmezhetővé válik, műfajának megjelölésére a modell- vagy a parabolaregény alkalmasabb.<sup>32</sup> A következő fejezetben a regény elemzése során ezt az univerzális értelmezhetőséget tartom szem előtt.

## 6. „A PESTIS MINDANNYIUNKBAN BENNE VAN”

A betegség irodalmi ábrázolása a 20. században vált meghatározó témává, miután a valóságos hit elveszett, a betegség vette át a pokol szerepét és vált az egyik legszörnyűbb elképzelhető büntetéssé. A betegség olyan büntetés, amely bűntudatot, szégyent, félelmet és öngyűlöletet kelt.<sup>33</sup> A pestis a legelterjedtebb ragálymetafora a nyugati kultúrában, az egyén testének összeomlását és az urbánus káoszt egyaránt jelképezi.<sup>34</sup>

Albert Camus, *A pestis* című regényének hangulata egy elfojtott üvöltésként árad szét az olvasó mellkasában, ez a feszültség pedig a könyv által nem kap feloldozást. Egyik szereplő sem üvölt elkeseredettségében vagy reményvesztettségében, pedig mindnek meglenne az oka a kiáltásra. A szereplők mégis túrnak és túlélnek. A feszültség pedig csak rakódik az olvasóban, és ezzel egy különösen nyomasztó atmoszféra teremődik meg,

<sup>31</sup> Grenier, *Tűz nap és árnyék*, 160-161.

<sup>32</sup> Szász Pál, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, (Pozsony: Szenci Molnár Albert Társulás Comenius Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, 2022), 32.

<sup>33</sup> Gubacsi – Ureczky, „Testek, határok, keresztmetszetek”, 12.

<sup>34</sup> Ureczky, *Kultúra és kontamináció*, 45.

amiből nincs feloldozás. Miként az olvasónak sem létezik feloldozás, úgy a regény szereplőinek sem, de talán nem is érdemes a feloldozást várni, vagy elvárni, ez pedig a regény utolsó mondatában koncentrálódik: „Mert ő tudta azt, amit nem tud ez a vidám tömeg [...], hogy eljő tán a nap, amikor a pestis, az emberek szerencsétlenségére és okulására, felébreszti majd patkányait, és elküldi őket, hogy egy boldog városban leljék halálukat.”<sup>35</sup>

„*A pestis mindannyiunkban benne van*” – Tarrou ködös, ám lényegre törő megállapítása érezhetően metaforikus. Ugyanakkor, akárcsak a regény összes metaforikus jelenete vagy mondata nem tolakodóan igyekszik az olvasó tudtára adni a benne koncentrált többletjelentést. A metaforikusnak ható mozzanatok diszkrét megjelenése teszi végtelesen realiztikussá a regényt, a benne elbeszélte események részletes és valóság-hű dokumentálása mellett. A metaforikus cselekmények, mondatok, egy-egy jelentéktelennek tűnő pillanat, mind valóságosak és megtapasztalhatók. Ezeket, a cselekményben felbukkanó jellegzetességeket, melyekben érzékelhetően valami kimondhatatlan sűrűsödik, Tandori Dezső, a jelenségre adott megfogalmazásában, vízjeleknek nevezi<sup>36</sup>. Ugyanakkor a regény nem vízjeleket akar közölni (hiszen azokat Tandori szerint sem lehet visszaadni), csupán egy történetet, egy katasztrófáról, aminek lehet allegorikus vagy konkrét<sup>37</sup> olvasata, ami bárhol és bármikor megtörténhet.

De mi az a pestis, ami mindannyiunkban benne van? Az emberi gonoszság, a túlélésre való ösztön, az irgalom, kétségbeesés, az önfeláldozás, a remény és reményvesztettség, a félelem, a kicsinyesség, a gyász, a büntudat, a bűn és minden, amiről a regény szól és minden, ami az emberi jellemet alkotja. Mert a vesztegzár, vagy egy katasztrófa, lecsupaszítja és feltárja a valódi emberi jellemet, amit a hétköznapi elfednek, akárcsak az ünnepeknél, megjelenik „az egyén, aki felfedi igazi arcát.”<sup>38</sup>

---

<sup>35</sup> Camus, *A pestis*, 275.

<sup>36</sup> Tandori Dezső, „Vízjel”, *Holmi* 13, 11. szám (2001): 1522-1535, különösen: 1529-1535.

<sup>37</sup> „De hagyjuk a hasonlatokat. Nem értek egyet Goethe-vel, aki szerint: »Minden hasonlat« lenne. Nem az.” – Tandori Dezső, „Vízjel”, 1533.

<sup>38</sup> Michel Foucault, *Felügyelet és büntetés – A börtön története*, ford. Fázsy Anikó, Csűrös Klára, (Budapest: Gondolat Kiadó, 1990), 270

### 6.1 A pestis mítosza

„A pestisben tulajdonképpen megpillanthatja egy picit mindenki a maga sorsát.”<sup>39</sup>

Roger Greiner Albert Camus-ról írt életrajzi és műelemző kötetében, az író idézi, aki saját regényalakjairól a következőképpen vélekedett: „Olyan lények, akik nem ismerik a hazugságot, tehát nem valós emberek. Nem ezen a világon élnek.”<sup>40</sup> Rieux doktor alakja nem valós, de nem csak azért, mert nem ismeri a hazugságot, hanem mert körbelengi valami nem emberi, ami eleinte fel sem tűnik, mert megbújik a fáradt és megtört orvos karaktere mögött. Ugyanakkor az irodalom lényege abban áll, hogy hiányzó embereket találjon ki.<sup>41</sup>

A mítosz narratív sajátossága, az univerzalist és az egyedit egyesítő szimbolikus működés, Camus pedig a mítoszon olyan történetet ért, amely több síkon értelmezhető.<sup>42</sup> A pestisben úgy fejt ki egy mítoszt, hogy egy konkrét, valóságos világba helyezi,<sup>43</sup> a valóság racionalitásának és az abszurd események irracionalitásának kontrasztjában pedig a pestis elleni küzdelem az abszurd elleni lázadásként válik értelmezhetővé.<sup>44</sup>

A pestis univerzális motívummá növi ki magát a regényben, minden társadalmi kor bármely elnyomásának kiépülésével kapcsolatban értelmezhetővé válik. Az ábrázolt fenyegető és elnyomó hatalom univerzálisan jelenik meg, nem csak egy lehetséges el-lenség felmutatása által (amely egy másikkal felcserélhető), így a pestis sújtotta város létmetaforájává fejlődik.<sup>45</sup> Roger Greiner tanulmányában analógiát von *A pestis* és a *Moby Dick* mítosza között, mint ahogy a nagy fehér bálna, úgy a pestis is a Rossz szimbólumaként jelenik meg. Valamint a pestis is maga ellen hívja a saját Ahab kapitányát, aki életét kockára téve száll szembe vele, hozzá hasonló embertelenséggel.<sup>46</sup> Ugyanakkor

---

<sup>39</sup> Hegedűs D. Géza gondolata a 2012 október 17.- én a Vígh színházban előadott *A pestis*ből készült adaptációról, az előadás promóciójára szolgáló reklámvideójában <https://www.facebook.com/watch/?v=1306397096041426> (A regényt színpadra alkalmazta: Francis Huster, fordította: Márton László, előadta: Hegedűs D. Géza, zeneszerző: Márkos Albert, produkciós munkatár: Horgas Péter, rendezte: Dömötör András)

<sup>40</sup> Grenier, *Tűz nap és árnyék*, 158.

<sup>41</sup> Deleuze-idézet Ureczkynél, 21.

<sup>42</sup> Szász, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 32.

<sup>43</sup> Grenier, *Tűz nap és árnyék*, 158.

<sup>44</sup> Szász, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 32.

<sup>45</sup> Uo., 31.

<sup>46</sup> „És ők is olyan embertelenné válnak, mint maga az üldözött” Greiner, *Tűz nap és árnyék*, 158.

ezzel a gondolattal nem tudok azonosulni, csupán abban az értelmezésben, miszerint Rieux emberi mivoltának bizonyos jellemvonásait fel kell adnia (mint a tűrőképesség ki szélesítése). Rieux emberséggel száll szembe az embertelenséggel, racionalitással az abszurd ellen.

A pestis és a háború allegorikus lehetőségét ki kell szélesítenünk a pestishez fűződő évszázados félelem mítoszával. Ugyanis a pestis egyet jelent a történelmi múlt tapasztalatai által megszerzett tudás révén a szenvedéstől és haláltól való rettegéssel, bezártsággal, számkivetettséggel<sup>47</sup>. Ugyanakkor magában hordozza azt a történelmi tapasztalatot, amely emlékezteti az embert, az adott kor csapása közepette, hogy a társadalom soha nem kaphat végzetes betegséget<sup>48</sup>. Ennek értelmében a pestis mítoszában nem csak az összeomlás, de az újrakezdés is megfogalmazódik.

## 6.2 A környezet és a város, mint a kollektív test metaforája:

A terület, amelyen élünk: „a világ”, a mi világunk, a kozmosz. Minden, ami a mi világunkon kívül esik, már nem a kozmosz, hanem egyfajta „másik világ”, idegen, kaotikus tér.<sup>49</sup> Mivel a mi világunk a kozmosz, minden külső támadás azzal fenyeget, hogy káosszá változtatja, minden városrombolás visszaesés a káoszba.<sup>50</sup>

A *pestis* története egy fiktív pestisjárványt mond el, hitelességét a történelmi tapasztalatok szavatolják.<sup>51</sup> A különös események egy mindennapos városban történnek meg, így nem magyarázhatók a bűnös városon való példastatuálásként, mivel Oran egy minden értelemben hétköznapi, modern város. Nem Szodoma és Gomora pusztulásának példázata az Orant sújtó katasztrófa, bár a modern korra a bűnök jelentősége és súlya inflálódott, és a hétköznapi bűnök megszokottá váltak, az emberi tulajdonság velejárójának tekinthetők. Mint ahogy az egyetlen sejtethetően valóban bűnös karakter Cottard nem

<sup>47</sup> Greiner, *Tűz nap és árnyék*, 160.

<sup>48</sup> Sontag, *A betegség mint metafora*, 91.

<sup>49</sup> [...amelyben kísértetek, démonok és idegenek lakoznak] Eliade, Mircea. *A szent és a profán*. Fordította Berényi Gábor, M. Nagy Miklós. (Budapest: Helikon Kiadó, 2019) 24.

<sup>50</sup> Mircea Eliade, *A szent és a profán*, ford. Berényi Gábor, M. Nagy Miklós, (Budapest: Helikon Kiadó, 2019), 39.

<sup>51</sup> Szász, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 26.

nyeri el büntetését a pestis katasztrófája által, Othon úr kisfia ellenben a pestis áldozatává válik, nem csak az olvasóban, de a regény szereplőiben is megkérdőjeleződik a pestis isteni büntetésként való értelmezésének lehetősége. Ennek értelmében nem releváns az isteni büntetést feltételezni az epidémia mögött, ugyanakkor az emberek tettekrevalóság, mellyel a kialakult helyzetre reagálnak, sem kap kitüntetett jelentőséget a történetben, azzal indokolva, hogy pusztán azt tették, amit ilyen helyzetben tenni kell.

A regényben nem szerepelnek nők. Camus a *Noteszlapokban* aláhúzza: „Gyakorlatilag csak férfiak szerepelnek a regényben”<sup>52</sup> De miért? Talán mert nincs helye nőknek egy olyan világban, ami ostromlott várra hasonlít.<sup>53</sup> Ő maga írja útijegyzeteit megszakítva „*Pestis: nő nélküli világ, levegőtlen*”. Egyetlen női karakter Rieux édesanyja, aki alig beszél, igaz, jelen van a háttérben. Fel-fel bukkannak még ugyan zokogó édesanyák a betegágyak mellett vagy az utcákon, de minden húsvér nő csak ábránd marad. A pestis előtti élet ábrándja, mint Rambert szerelme, vagy Grand felesége. A pestisben nincs helye nőknek, noha nem hímsoviniszta értelemben, sokkal inkább amiatt, amit a nő alakja képvisel az irodalomban, és a pestis mindezekről megfosztotta a várost. Az újrakezdés lehetőségét szimbolizálja a nő, az életet, a szabadságot és a rendet. Ugyanakkor a nő nem csak irodalmi, hanem vallási szimbólumként is értelmezhető, hiszen mágikus-vallási presztízsének kozmikus mintája van, a Földanya alakja.<sup>54</sup> A nő termékenységét szimbolizáló alakja nem jelenik meg, így a terméketlenséggel fenyeget egy nő nélküli világ, hiszen egy ilyen városban nincs más, mint halál, reménytelenség és zűrzavar.

A történetben a közöny és az elidegenedés két pólusban jelenik meg: a járvány előtt és alatt. A pestis kitörését megelőzően sincsenek emberi kapcsolatok, nincsen tördés vagy szeretet, mintha idegenek lennének egymás számára még a családtagok is. „[...] kénytelenek az emberek úgy szeretni egymást, hogy maguk nem is tudnak róla.”<sup>55</sup> A betegek itt bizony egyedül vannak.”<sup>56</sup> Talán nem véletlen, hogy a Grand éppen a pestisjárvány tetőpontján érzi és éli át újra, hogy felesége elhagyta, és egy ideálképként eleveníti fel magában a nőt, amit az asszony iránt táplált, de kapcsolatuk alatt meg nem fogalmazott érzelmek felszínre jutása által tesz meg. A nő éppen emiatt hagyta el a férfit, mert házasságuk alatt mintha fokozatosan váltak volna idegenekké.

<sup>52</sup> Grenier, *Tűz nap és árnyék*, 172.

<sup>53</sup> Uo.

<sup>54</sup> Eliade, *A szent és a profán*, 122.

<sup>55</sup> Camus, *A pestis*, 8.

<sup>56</sup> Uo. 9.

Rieux ezzel szemben ezt belátja már a történet elején (a magánéletében bekövetkezett válság ébreszti rá), és feleségének ígéretet tesz, miszerint mikor a nő visszatér a szanatóriumi kezelését követően, újrakezdenek mindent: „Minden jobb lesz majd, ha visszajössz. Előlről fogjuk kezdeni.”<sup>57</sup> Az asszony azonban nem tér vissza, a pestistől függetlenül hal meg, csöndben, katarzis nélkül. Éppen akkor, mikor a járvány leszálló ágába ér és szinte láttható a katasztrófa vége, az újrakezdésbe vetett remény pedig már nem tűnik hiú ábrándnak. Rieux számára ezáltal nem létezik újrakezdés, mivel a pestis előtti életét nem folytathatja vagy kezdheti újra felesége nélkül. Hiszen nő nélkül a jövő elképzelhetetlennek bizonyul.

Dolgozatom elején már idézett René Leriche szavai, miszerint az egészség az, „ahogyan az élet a szervek csöndjében zajlik”,<sup>58</sup> a városra, mint a társadalmi test metaforájára kivetítve, megfordul. Az egészség a város életében, szűnni nem akaró zajjal jár. A megbetegedett városon viszont a csönd uralkodik, a kijárási korlátozások, az éjszakai élet megszűnése és az embereken eluralkodó félelem által kiváltott apátia olyan némaságot borít a városra, amit csak egy-egy jajkiáltás vagy fegyverropogás tör meg az éjszakában.

A *pestis* erősen urbanizált szellemű regény, melyben Oran több, mint háttér, éppen annyira központi a szövegbeli szerepe, mint bármelyik emberi karakteré. Camus városai érzéketlen anonimitásukkal a földről eltűnt romlatlan természet megfelelői.<sup>59</sup> Oran, a múlt nélküli város. Európa vagy Amerika jelenik meg itt, csak a múlt szelleme nélkül<sup>60</sup>, ha nincs múlt, nem lehetséges az emlékezés és nincs történelmi tapasztalat, ami magában hordozná a csapások létét, de az újrakezdés reményét is. „Oran viszont szemmel láthatóan sejtelem nélküli város, azaz teljesen modern.”<sup>61</sup> A megfertőződött város Conor Cruise O’Brien szerint épp azért feleltethető meg egy átlagos európai városnak, mivel Oran helyspecifikus jellegzetességeit nem emeli ki az író.<sup>62</sup> Ez a szerzői szándék teszi lehetővé, hogy a történet bárhol, bármikor megtörténhessen. Oran épp annyira konkrét, mint amennyire absztrakt.<sup>63</sup> Egy tipikus modern város, ami mellőz minden természetes

---

<sup>57</sup> Uo. 13.

<sup>58</sup> Ureczky, *Kultúra és kontamináció*, 9.

<sup>59</sup> Jonathan Culler, *Irodalom elmélet Nagyön rövidén*, ford. Füzi Péter; Pikó András Gáspár, (Balatonfűred: Városért Alapítvány, 2022), 21.

<sup>60</sup> Mészáros Vilma, *Camus*, (Budapest: Gondolat Kiadó, 1973), 74.

<sup>61</sup> Albert Camus, *A pestis*, 8.

<sup>62</sup> Szász, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 27.

<sup>63</sup> Uo.

vonást, teljes mértékig mesterséges, nincsenek fák, se galambok, „az évszakok váltakozását csak az égről lehet leolvasni.”<sup>64</sup> De nem csak a város modern, a lakói szintén modern lakosok, akik hitük szerint maguk mögött hagyták a természetet, a mű elején a lakosok jellemzése társadalom- és kapitalizmus kritika előtt nyitja meg az értelmezési lehetőséget. A lakosság modernitása az elidegenedés szempontjából jelenik meg, életüket a monoton közönséges élet és a pénzorientáltság jellemzi, teljes érzelmi kiüresedés mellett.

A város és az ember megbetegedése között tüneti egyezések figyelhetők meg. Az első döglődő patkányok megjelenése a veszély szimbolikus előjele (hiszen nemcsak patkányokat lát Rieux a folyosón elrohanni, hanem a patkányok betegek, véreznek és egy-egy árnyékos sarokba húzódva haldokolnak), valamint megfelelnek a pestist megelőző valós veszélynek is. Ugyanakkor a véres döglött patkányok, amik elborítják a várost a betegség jellegzetes tünetének szimbolikus megjelenésével is szolgálnak egyben.<sup>65</sup> A város mint a kollektív test hamarabb betegszik meg, mint a lakosok. A pestis már lappang a város szervezetében és véráramában – gondoljunk csak a tömegközlekedési eszközön is pusztuló patkányokra. Az első patkány halálát követően az első ember, a házmester halálát Rieux korszakhatárnak jelöli meg.<sup>66</sup> A regény során a narrátor a határokat mindig kiemeli, így különítve el az addigi és az azt követő eseményeket. Hiszen a várost elborító halott patkányok egészen addig csak különös eseményként vannak kezelve, amelynek nem tulajdonítanak nagy jelentőséget, a házmester halála azonban nemcsak a ház lakóinak számára hoz változást, hanem a különös események felé irányítja Rieux figyelmét is.

A város, mint a kollektív test, éppen úgy betegszik meg és veszi át az uralmat rajta a járvány, mint az emberi test felett a betegség. A tünetek megjelenésének sorrendje is a testi tünetek megjelenésével vonható párhuzamba, mint a fullasztóan meleg tavaszi napok (lázás állapot), a halomban álló vérző, döglött patkányok (nyirokcsomó daganatok), a kényszerléti állapot következtében létrehozott katonai és rendfenntartó szervek és az önkéntes alakulatok (mint az immunválasz). Az emberek mégis folytatják nyüzsgő életvitelüket, mint ahogy a szervezet is küzd és pumpálja a vért, a végső összeomlásig. Ennek különösen szemléletes jelene a regényben, mikor a villamosokon is megjelennek a pat-

---

<sup>64</sup> Camus, *A pestis*, 7.

<sup>65</sup> A város testén az elhullott fekete patkányok úgy jelennek meg, mint az emberi testen a nyirokcsomó duzzanatok

<sup>66</sup> Szász, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 37.

kányok, a tömegközlekedés mégsem áll meg, még a pestis tombolása közepette is szállítja az embertömeget. A járvány tetőpontján beáll a tél, a fagy, mintha a város elvesztette volna a küzdelmet, és kihűlt volna, mint a tömegeivel pusztuló lakosainak élettelen teste a halál beállta után, a város mégis leküzdí a ragályt, és visszatér belé az élet, mint ahogy Grand is váratlanul meggyógyul, és újra kitavasodik Oranban.

### 6.3 A karantén és az őrület

Fertőző betegségekre az emberi társadalmak évezredek óta elszigetelő intézkedésekkel reagálnak. Eredeti jelentését tekintve a karantén<sup>67</sup> vagy vesztegár egy olyan jól körül határolt és szigorúan őrzött hely volt, ahova a fertőzött személyeket, állatokat vagy árukat egészségi állapotuktól függetlenül elkülönítették a betegség terjedésének megfékezése céljából. Az első karantént 1127-ben, Velencében hozták létre, a leprajárvány megfékezésére. Annak ellenére, hogy a karantén kétségkívül a járványok elleni védekezés egyik, ha nem a legfontosabb eszköze, komoly következményekkel jár az elkülönített egyének számára, jelentős és hosszan tartó negatív pszichés hatásai lehetnek.<sup>68</sup>

Mint ahogy az előzőekben már említettem, az epidémia a szilárd társadalmi hierarchiát megbontja, hiszen ilyen jogon senki nem menekülhet, ellenben egy új fajta hierarchikus felállás kiépülését eredményezi. A pestis, a kívülről érkező Rossz, a káoszba való visszatéréssel jár, nem véletlen, hogy a kényszerállapot új törvényeket és újfajta hierarchikus berendezkedést követel, létrehozva a fegyelmező gépezet tömör modelljét, ami a hatalom megosztatlanságán, a hierarchikus alakzatokon alapul, ahol minden egyént folyamatosan kijelölnek, megvizsgálják és besorolnak.<sup>69</sup> A pestises város a kivételes fegyelmezés modelljét nyitotta meg: tökéletes, de abszolút erőszakos – a halált hozó betegséggel szemben a hatalom a halál szüntelen fegyelmezését szegezte szembe. Az élet legegyszerűbb kifejezésére fokozta le a rendfenntartást: a halál hatalmával szemben a pallósíjog

---

<sup>67</sup> Jelentése: negyven nap, etimológiáját tekintve a francia *quarantaine* szóra vezethető vissza, melynek eredeti jelentése 'mintegy negyven' <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/k-F287B/karanten-F297F/>

<sup>68</sup> Perczel-Forintos Dóra, „A jót keresd, ne a rosszat – megküzdés járvány idején A covid pszichés hatásai összefoglaló tanulmány”, Orvostképzés, XCV. évfolyam, 2020, 563

<sup>69</sup> Foucault, *Felügyelet és büntetés*, 268-269.

gyakorlata. A hatalom mindenütt jelenlévővé és láthatóvá teszi magát, a Rossz elleni fellépése közben elrekeszt és mozdulatlaná tesz, hiszen minden, ami mozog halált hordoz, így megölik azt, ami mozgásban van.<sup>70</sup> Nem csak a törvényt szegő lakosok körében, de a háziállatok és a kóbor állatok esetében is, a regényben pedig a járvány végét jelzi, mikor a város utcáin újra feltűnnek a kóbor macskák.

Mivel a járvány magába foglalja a zűrzavart, így az egyetlen lehetséges fellépés vele szemben a rend. A keveredés ellen a fegyelem hatalmát érvényesítik. A pestises város a világtól elvágott, mozdulatlan, merev tér, ahol szüntelen a felügyelet, mindenütt éber a tekintet.<sup>71</sup> A karantén hadiállapothoz hasonló körülményei, illetve a folyamatos fenyegetettség és félelem jelenléte mellett pedig nem csoda, hogy az ember mentális állapota megváltozik. Hiszen minden addig ismert és gyakorolt magatartás forma helyére a karantén által megkövetelt új viselkedés kerül. A rend a politikafilozófia legfontosabb kérdése; ha elfogadjuk, hogy a polisz összehasonlítható a szervezettel, akkor a polgári zűrzavar is összehasonlítható a betegséggel. A betegség a szervezet és a város szempontjából is az egyensúly megbomlásának következménye, a kezelés célja, hogy helyreállítsa az egyensúlyt, politikai kifejezéssel élve, a megfelelő hierarchiát. Azonban a társadalom, lényegéből fakadóan soha nem kaphat végleges betegséget.<sup>72</sup> Egy járvány során azonban nem a poliszt bontó belső zűrzavarról van szó, hanem egy kívülről érkező fenyegetésről, mely az emberek pszichés terhelése által vezet társadalmi rendetlenséghez. Ez a pszichés terhelés pedig nem más, mint az a tény, hogy a Rossz a fogvatartás zárt terében állandóan jelen van<sup>73</sup>, a lakosok össze vannak zárva a halált jelentő kórral. „A bolondság nem más, mint a halál már itt léte.”<sup>74</sup>

A karantén alatt álló városban határszituáció alakul ki, nem különül el az egészséges és a beteg ember világa, a pestis folyamatosan jelen van és szedi az áldozatait.<sup>75</sup>

A dolgok fölcserélődtek. Mostmár nem az idők és a világ vége jelzi majd az utókor-nak, hogy örültség volt nem gondolni rá, hanem az egyre nagyobb méreteket öltő,

---

<sup>70</sup> Uo. 270-279.

<sup>71</sup> Uo. 268.

<sup>72</sup> Sontag, *A betegség mint metafora*, 91-92.

<sup>73</sup> Foucault, *A bolondság története*, ford. Sujtó László (Budapest: Atlantisz könyvkiadó Kft., 2004), 492.

<sup>74</sup> Foucault, *A bolondság története*, 29.

<sup>75</sup> Mészáros, *Camus*, 86.

a mindent alattomban elárasztó örület mutatja, hogy a világ közel áll a végső katasztrófához, amelyet az emberiség tébolya vált ki és tesz elkerülhetetlenné.<sup>76</sup>

Mikor egy közösséget súlyos negatív esemény ér, a közösség tagjai fokozottan érzékennyé válnak, az esemény fokozott érzelmi reakciót válthat ki, valamint gátolhatja a közösség és annak tagjainak működési képességét.<sup>77</sup> A *pestis*ben a diszfunkcionalitást, a depressziót és a fokozatos összeomlást nem tapasztaljuk a szereplők mindennapjaiban, ugyanakkor nyomon követhetjük az utcán mellettük elhaladó, a kávéházakban lerészegedő és az éjszakában kiáltó lakosokon, akik a cselekmény háttérében tűnnek fel.

#### 6.4 A szereplők és a kollektív sors

A szereplők kapcsolatrendszerét a *pestis*hez való viszony formálja, az abszurd elleni harc hozza össze őket, és ez alapozza meg jellemfejlődésüket. A *pestis* kollektív sorsot teremt, mindannyiuk ügyévé válik.<sup>78</sup>

Azzal szemben, ahogy Susan Sontag fogalmaz, a *TBC*-vel kapcsolatban Hans Castrop esetében, miszerint a betegség tette egyéniséggé<sup>79</sup>, a *pestis* nem teszi egyéniséggé az embert. Ugyanakkor minden kétséget kizáróan kifordítja önmagából, mind a beteget, aki a biztos halált tudhatja magáénak, mind a meg nem fertőzötteket, akik a folyamatos félelemnek és nyomásnak vannak kitéve a lezárt városban. Mégis, mintha a kitüntetett szerepben lévő karakterek eredeti jellemvonásai erősödnének fel. Csak ilyen, szélsőséges körülmények között nyer értelmet és bontakozik ki a hétköznapi életben vett jó és rossz, mintha a vesztegár lecsupaszítaná és karakteresebbé tenné az egyén jellemét. Míg Rieux gyógyító karaktere kiteljesedni látszik a járvány hatására, addig Cottard a karantén következtében kivirágzik, és talán még aljasabb oldalát mutatja meg, mint a járvány kitörését megelőzően.

Az ahogyan a karakterek viselkednek nem regényhősökre jellemző. Nincsenek katarikus jelenetek, párbeszédok vagy monológok. Minden csak megtörténik, a szereplők pedig ki vannak szolgáltatva az eseményeknek. A központi karaktereken érzékelhető az

---

<sup>76</sup> Foucault, *A bolondság története*, 30.

<sup>77</sup> Perczel-Forintos, „A jót keresd, ne a rosszat – megküzdés járvány idején”

<sup>78</sup> Szász, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 42.

<sup>79</sup> Sontag, *A betegség mint metafora*, 45.

elhatalmasodó kimerültség és a fokozatosan jelentkező apátia (aminek kiteljesedése Rieux teljes közönye, mikor megkapja felesége halálhírét, közvetlen azután, hogy Tarrou a pestis áldozatává válik), mégis küldetéstudatuk nagyobb annál, hogy összeomoljanak. Annál is inkább, mivel a regény központi szereplői, bár küzdenek józan eszük megőrzése érdekében, mind küldetést tűznek ki maguk elé. Rieux-t ez a feladat szinte emberfeletti erővel ruházza fel, ami hihetetlen teherbírása mellett a környezetre adott reakcióiban is megnyilvánul.

A színhely és a szituáció azonossága teszi próbára a legkülönbözőbb embertípusokat, a betegség erre kiválóan alkalmas,<sup>80</sup> a szereplők között kialakult kapcsolatok csupán a közösen megért trauma hatására alakulnak ki és értékelődnek fel. A karakterek különbözőségét sorsközösségük köti össze, a helyzetre pedig valamennyien a lázadás valamely formájával reagálnak, és a pestisből mind igyekeznek tanulságot levonni. Ugyanakkor valamennyien elbuknak, bukásuk pedig Rieux eszméinek győzelmét jelenti.<sup>81</sup>

*Rieux* narrátori pozícióját elhallgatva kénytelen magáról is portrét készíteni. Elbeszélésmódja visszafogott, nem tobzódik a pestis tragikumának leírásában,<sup>82</sup> rezignált magatartása a szörnyűségek megfogalmazhatatlanságát, illetve a tettek fontosságát emeli ki. Ahogy ő maga is többször kihangsúlyozza, nincs semmi becsülendő a tetteikben, hiszen azt teszik, amit az embernek ilyen helyzetben tennie kell. Azáltal, hogy a borzalmat nem részletezi, de az olvasó mégis tudja a kimondatlanság mögött meghúzódó szörnyűséget, Othon úr kisfia halálának részletes leírása a regény katartikus pontjává emelkedik. Nem csak az ártatlan gyermek halála jelentős ebben a jelenetben, hanem a gyógy-módot jelentő szérum elbukása is egyben. A visszafogott előadásban lesz kitüntetetten erőteljes a kisiú halála, nemcsak annak nem megszokott dokumentálása miatt, hanem azért, mert ez az egyetlen jelenet, ami Rieux-bő indulatot vált ki: „- De azt, remélem, tudja, hogy ha a többi nem is, de ez az egy ártatlan volt.”<sup>83</sup>

Rieux gyógyító alakjával a későbbiekben fogok foglalkozni részletesebben, mindazonáltal fontosnak tartom már most az orvos lélektana szempontjából a gyógyító szerep és a magány egymásba fonódását megemlíteni. Magányos szerepét egyedül a járvány okozta intézkedések függesztik fel, és a katasztrófa idejére bajtársakra tesz szert, ám Tarrou elvesztése visszaveti a magányos állapotába. Rieux doktor az abszurd ellen vívott

---

<sup>80</sup> Mészáros, *Camus*, 86.

<sup>81</sup> Mészáros, *Camus*, 80.

<sup>82</sup> Szász, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 38.

<sup>83</sup> Camus, *A pestis*, 195.

küzdelmében, eszméi miatt van magányra ítélve. Ő is hitetlen, akár csak Tarrou, ugyanakkor az Isten nélküli élet a gyógyításra ösztönzi. Hivatásából kifolyólag nincs joga ítélni, ítéletet mondani bárki felett, neki mindenkit meg kell mentenie. Így Othon bíró ellentétéként is értelmezhető a karaktere, hiszen a regény végén, a bírói hivatás ellen is éles kritika fejeződik ki, Tarrou története által. A két, egymással szembeállított karakter így kontrasztot képez, nemcsak az ítéletmondás és annak megtagadása, hanem a halálos ítélet kiosztása és a halál mindenáron történő elkerülése szempontjából.

A kollektív sors elfogadásának reprezentálója Rambert, aki szabadulásának pillanatáig feltétlenül el akarja hagyni Orant, azonban amint lehetősége nyílik rá, mégis visszakozik, vállalva a pestis áldozataival a sorsközösséget. Pálfordulása a regényszereplők által bemutatott jellemfejlődések egyik legkiemelkedőbb példája, hiszen az ő lázadása a sors ellen irányul, elfogatását követően beáll az egészségügyi önkéntes csapatba. Ezzel a magatartással Rieux-nek azt a járványból levonható tanulságát támasztja alá, hogy az abszurd eseményekre egyedül a tettek adhatók válaszul. Rambert esete új dimenziót nyit A *pestis*ben tárgyalt problémának,<sup>84</sup> miszerint az elszakadás kényszere fosztja meg az embert a boldogságtól, ez alól egyedüli feloldást az adhat, ha képes az ember átértelmezni, hogy milyen helyet szentel a boldogságnak.<sup>85</sup>

Paneloux atya a pestis hagyományos, vallásos magyarázatának kudarcát mutatja be.<sup>86</sup>

Tarrou azt állítja, hogy már mindent tud az életről, ami alatt azt érti az ember, hogy már nem vár tőle semmit. Számára nem marad más cél az életében, mint egy megvalósíthatatlan álom, hogy isten nélkül szentté váljon.<sup>87</sup> Az élni és élni hagyni humanizmus esetében isten nélküli, keresztény színezetű morált eredményez, amely a szent kérdés dilemmájává növi ki magát.<sup>88</sup> Lázadása, az emberi abszurditás elleni lázadás, a bűn bűnnel való megtorlása ellen küzd. A pestisből levont tanulsága pedig nem más, mint a Rieux oldalán történő harc vállalása. Paneloux ellentétéként jelenik meg Tarrou, mint a hit másik pólusán elhelyezkedő szereplő. Míg Tarrou radikálisan ateista, addig a jezsuita atya az egyházat képviseli. Az események szörnyűségei nyomán mind a ketten elvesztik hitüket, mégis az utolsó pillanatig igyekeznek a pestisből tanulságot levonni.

---

<sup>84</sup> Grenier, *Tűz nap és árnyék*, 177.

<sup>85</sup> Uo.

<sup>86</sup> Száz, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 42.

<sup>87</sup> Grenier, *Tűz nap és árnyék*, 179.

<sup>88</sup> Száz, *Műelemzések a XX. századi világirodalom köréből II. Albert Camus*, 44.

Cottard az egyetlen, aki kivételt képez. Az ő mentális állapota nem lavíroz a józan ész és az idegösszeomlás között. A regény szereplőinek jellemzésére adható legpontosabb megfogalmazás az, hogy emberek. És mint emberek, se nem rosszak, se nem jók. Cottardban a Szent Tamás-féle erkölcsi rossz figyelhető meg, a szabad emberi tevékenységben jelentkező hiányosság.<sup>89</sup> Ennek értelmében bűne értelmezhető a létezőt megillető tökéletesség hiányaként. Ő a leginkább deviáns karakter a műben, hiszen csupán a vesztégzár és annak különleges jogrendje és szabályai közepette érezheti magát biztonságban, a rend visszaálltával ismét a végrehajtó hatalmi szervek által üldözött alakká változik. Ő az egyetlen, aki a pestis társadalmában szabadulhat csak fel, és korlátozott ideig ott kaphat amnesztiát, a rend visszaállítását követően ismét elítélt lesz belőle. Mikor a természet törvényei uralkodnak, ő túlél, azonban az emberi törvények között bukásra van ítélve.

### 6.5 A gyógyító és narrációja

„Továbbra is megtépzott és követelőző szívek története marad, hiszen ilyen szívet adott a pestis valamennyiünknek.”<sup>90</sup>

„Az elbeszélő nem fogja túlságosan dicsőíteni az akaratot, de a hősiességet sem, melynek csak mérsékelt fontosságot tulajdonít.”<sup>91</sup>

A halál az egész világra jellemző folyamat, az elmúlást minden élőlény magában hordozza. A lét végső határáig tartó élet ritka, legtöbbször valamilyen kóros folyamat vagy betegség vet véget az életnek. A meghalás és a halálhoz vezető út folyamatában azonban változások mentek végbe, ma már többnyire nem otthon, hanem egészségügyi intézményekben halnak meg az emberek (nem csak a betegek, az időseket is beleértve), gyógyászati beavatkozások közepette. A haldoklás és a halál folyamata tovább tart, mint régen, a beteg minden gyógyászati segítséget megkap annak érdekében, hogy élete utolsó

---

<sup>89</sup> Turay Alfréd, „Istent kereső filozófusok” (Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi karának kiadványa, Az apostoli szentszék könyvkiadója, 2002) 177.

<sup>90</sup> Camus, *A pestis*, 121.

<sup>91</sup> Uo. 120-121.

időszakát megkönnyítsék.<sup>92</sup> Az egészségügyi dolgozók számára a legnehezebb kihívást éppen ez, a halállal való szembenállás jelenti. Elvégre egy olyan küzdelmet vívnak, mely eredendően bukásra van ítélve, hiszen a halált csupán késleltetni képesek.

A közelmúltig az volt az általános álláspont, hogy a végzetes betegséget nem köztölték az érintett beteggel, és ezt megbocsátható cselekedetnek tartották, olyannyira, hogy évszázadokon keresztül nem, vagy alig említették az igazmondási kötelezettséget az orvosi kódexekben. Még a hippokratészi eskü vagy a hindu felavatási eskü sem tesz említést róla, ugyanakkor ezek szigorú követelményt állítanak az orvossal szembe, mint az „éjjel-nappal” való és „akár az orvos saját élete árán is” történő gyógyítást.<sup>93</sup> A betegekkel mai napig mintha kétértelműen beszélünk, mert úgy gondoljuk, hogy legjobb, ha a beteget megkíméljük haldoklásának tényétől.<sup>94</sup>

„[...] belefáradt abba a világba, melyben él, embertársait mindazonáltal kedveli, s eltökélt szándéka, hogy a maga részéről visszautasítja az igazságtalanságot és a megaluvadásokat.”<sup>95</sup> Rieux doktor megfelel minden elvárásnak, melyekre orvosi hivatása kötelezi. Camus mikor saját műveiről, s e művek szereplőiről úgy fogalmazott, mint akik nem ismerik a hazugságot, tehát nem is valós emberek, nem ezen a világon élnek.<sup>96</sup> Rieux pedig mintha nem lenne valóságos, pont amiatt, hogy alakja túlnő emberi mivoltán, és a gyógyító szerepében jelenik meg. Rieux karaktere a pestis által nyer értelmet, és válik láthatóvá gyógyító alakja. „A hős, akit a város megérdemelt.”<sup>97</sup> Annak ellenére, hogy Rieux maga mondja ki narrátori pozíciójában, hogy semmi hősiesség nincs abban, ha az ember azt teszi, amit tenni kell.<sup>98</sup> A kialakult katasztrófa hatására kényszerül olyan pozíció betöltésére, melyre jelleme által hivatott.<sup>99</sup> Rieux a narrátor szerepében gyakran hangoztatja, hogy megszűnik az egyén sorsa, a pestisben mindannyian ugyanazokat az élményeket és érzéseket élték meg, így kollektív tapasztalat a pestis tapasztalata. Rieux sajátos narrációja teszi lehetővé, hogy mindannyiuk sorsának krónikáját meggyőző tudósítóként,

---

<sup>92</sup> *Általános ápolástan és gondozástan, Elmélet és gyakorlat*, szer. Bokor Nándor (Budaest: Medicina Könyvkiadó Zrt., 2014), 382.

<sup>93</sup> Uo. 383.

<sup>94</sup> Sontag, *A betegség mint metafora*, 11.

<sup>95</sup> Camus, *A pestis*, 15.

<sup>96</sup> Grenier, *Tűz nap és árnyék*, 158.

<sup>97</sup> Batman: A sötétlovag (Christopher Nolan, 2008)

<sup>98</sup> „[...] ha már a betegség itt van, azt kell tenni, amit tenni kell, mert így lehet küzdeni ellene.” – Camus, *A pestis*, 121.

<sup>99</sup> „Rezinált humanizmusa átlagos időkben nem kelt feltűnést, a pestis napjaiban azonban rendkívül hatékonyá válik.” – Mészáros, *Camus*, 79.

ugyanakkor elbeszélésének hitelt biztosítva mesélje el. A heterodiegetikus narrációt a történet végén, önleleplezése által váltja fel a homodiegetikus narráció, ami egyfelől a mű dramaturgiáját tekintve az egyik legfontosabb jelenet, másfelől kollektívum és egyén sorsának addigi viszonyrendszerét változtatja meg. A leleplezés pillanatáig az ismeretlen narrátor azonosította sorsát a kollektív sorssal, Rieux narrátori szerepének felvállalását követően az egyén tapasztalata válik a kollektív sorsra kivetítve jelentőssé.

A pestis abszurditása a gyógyító karakterben koncentrálódik. A gyógyító abszurditása abban rejlik, hogy egy olyan harcot vív önszántából, ami maga is abszurd. A halál az élet velejárója, a természet rendje, a gyógyító pedig annak tudatában száll szembe a halállal, hogy minden egyes nyereség csak ideiglenes lehet. Rieux hivatása pedig az életek megmentése, saját életének kockára tétele ellenére. Lázadozása az Isten által teremtet rend elleni lázadássá nő ki magát.

A katasztrófa történetek alaptézise gyakorta, az az erkölcsi kérdés, hogy miként lehet embernek maradni egy embertelen világban. Rieux feladata nem csak embernek maradni, és megőrizni józan eszét, a társadalmi normákat egy feje tetejére fordult világban is betartani, de az ő feladata gyógyítónak maradni, egy olyan világban, ami fel akarja emészteni és elpusztítani, nem csak az embert a betegség által, de a közösséget a járvány által. Rieux feladata tehát nemcsak a törődés és kezelés, hanem a támasznyújtás, egy olyan személyiség kialakítása, akivel az emberek saját magánéleti kudarcaikat, problémáikat osztják meg, annak ellenére, hogy az orvos emberként a végkimerülés határán jár.

Rieux gyógyító jelleme azon túl, hogy mindenkin segítenie kell (bár ez részéről érzékelhetően nem kényszer, hanem az orvosi hivatásának része) magába foglalja azt, hogy ítéletet sem fogalmaz meg senkivel kapcsolatban. Szánalmat érez embertársai iránt – szánalom pedig az iránt ébred bennünk, aki közel áll hozzánk, olyan, mint mi, mintha mi magunk lennénk.<sup>100</sup> Rieux doktor szánalma túlnő a hétköznapi szánalomérzeten, értékítélet nélkül táplálja sorstársaival szemben, pusztán azért, mert az azonosság, ami ki-váltja belőle, nem más, mint az emberi jellem és annak minden vonása.

## 6.6 A Rossz és a valódi bűnös

---

<sup>100</sup> Bacsó, „Daniel Defoe leírása a pestisről”

„Az ember nem ártatlan, de nem is bűnös. Hogyan oldjuk fel ezt az ellentmondást? Amit Rieux (vagyis én) mondani akarok, az az, hogy mindent orvosolni kell, amit orvosolni lehet – míg csak tudjuk, vagy látjuk. Mi ez, ha nem egy várakozási állapot, és Rieux azt mondja: Nem tudom.”<sup>101</sup>

Mint már említettem a regény egyetlen valós bűnnel rendelkező karaktere Cottard, nem a pestis áldozataként nyeri el büntetését, hanem a helyreállt társadalmi rend törvényei által. Ugyanakkor a regény nem ítéli el, és nem is fedi fel valódi bűnét, a történet végén Rieux Tarrou idézi: „Egyetlen igazi büntette, hogy szívében helyeselte azt, ami gyerekeket és embereket öl. Minden mást megérttek, ezt az egyet pedig kénytelen vagyok megbocsátani neki.”<sup>102</sup> A regény Cottard karaktere által és az által, amiként a többi szereplő viszonyul hozzá, új megközelítésbe helyezi a bűnöket és a bűnbocsánatot. A regény végén utalást tesz Rieux a valódi bűnére, ami nem a nyereszkesedés volt a pestis áldozataiból (e fölött nem hangzik el erkölcsi ítélet), hanem egy gyilkos eszme helyeslése, ami megfeleltethető a fasizmus helyeslésével, és egyben az egyetlen konkrét kitekintés a történetből a lehetséges allegorikus értelmezés felé. Ugyanakkor Tarrou azáltal, miszerint „kénytelen megbocsájtani” az emberen kívülre helyezi az eszmét, mint ahogy a pestist is, egy külső, gonosz erő hatalmának tulajdonítja.

### 6.7 *Grand egyetlen mondata*

„Egy szép májusi reggel egy karcsú amazon káprázatos pej kancáján ülve végiglovagolt, virágok között, a Bois fasorain....”<sup>103</sup>

Grand egyetlen mondata az egyik legmegfoghatóbb vízjel<sup>104</sup>. Annak az egy mondatnak a megalkotása, közvetlenül, vagy közvetetten, de minden regényhőst érint. Grand számára egy jobb életet jelképez, nem az által, hogy a regénye által nagy író válhat belőle, hanem ha meg tudja alkotni a tökéletes első mondatot, az életét is helyre tudja hozni. Az élete

---

<sup>101</sup> Grenier, *Tűz nap és árnyék*, 180.

<sup>102</sup> Camus, *A pestis*, 269.

<sup>103</sup> Uo. 123.

<sup>104</sup> Ld. Tandori, „Vízjel”

kudarcainak megtestesítője az a sehogyan sem tökéletes mondat. A többiek, bár látszólag segítenek neki a mondaton való elmélkedésben, nem pusztán baráti együttérzésből teszik. Első ránézésre olyan, mintha Grand katatóniája a pestisből való menekülés lenne, pedig az ő problémáit csak felerősíti a pestis. A többiek viszont figyelmük elterelése céljából vesznek részt az eszmefuttatásban, ők azok, akik a mondatról való hosszas értekezésekkel igyekeznek egy olyan beszélgetést fenntartani, aminek semmi köze nincs a pestishez. Egy olyan problémát igyekeznek megoldani, ami megoldhatónak bizonyul, nem nő túl rajtuk, annak ellenére, hogy a tökéletes mondatot, mint ahogy a tökéletes vakcinát<sup>105</sup> sem, nem tudják megalkotni. A pestis tombolásával nem tudják felvenni a harcot, ez már az első pillanatban tisztán látszik (az olvasó mégis reménykedik a hollywoodi hősökben), a mondat csiszolása az egyetlen kiszakadási lehetőségük a helyzetük kilátástalanságából.

A mondat nem csak „vízjel” mivoltában fontos, hiszen egy fejezetben szerepel azzal, amikor az öreg Castel nekilát a szérum elkészítésének, így a vakcina megalkotásának motívumaként hat. Akkora gonddal és precizitással igyekszik Grand megalkotni azt az egy mondatot, mint ahogy feltehetően Castel a szérumot. Mégis a mondat megalkotásának minden apró részlete, csiszolása említésre kerül a regényben. Grand minden egyes szón elmélázik, társai javaslatára kicseréli egyiket egy másikra, belátja tévedéseit, majd újra nekifog. Amilyen gondosan alkotja mondatát, olyan gondosan van leírva a regényben az alakulás folyamata. A vakcina megalkotása azonban szinte szóba sem kerül a történetben – ennek két okát vélem felfedezni. Az egyik, hogy sokkal befogadhatóbbá válik az olvasó számára egy szépirodalmi mű keletkezése, mint a vakcina elkészítésének bonyolult folyamata. A másik pedig, miszerint azzal, hogy ennek a jelentéktelennek tűnő mondatnak ekkora jelentőséget tulajdonít a narrátor, érzékelteti a szituáció, a szörnyűség és a Rossz banalitását is. Hiszen Rieux doktor mindent, ami a hősiességnek lenne tekinthető, kézenfekvőnek fogalmaz meg, mert „ha túlzott fontosságot tulajdonítunk a szép cselekedeteknek, akkor közvetve a gonosznak adózunk nagy hódolattal.”<sup>106</sup>

---

<sup>105</sup> Ma a védőoltás a pestis ellen nem bizonyított, a WHO éppen ezért nem rendelte el a kötelezővé tételét, (nem ír elő kötelező vakcinációt). Az élő, virulens baktériumot tartalmazó oltóanyag sem hatásosságát, sem veszélytelenségét tekintve nincsenek nemzetközileg elfogadott standardok. Hazánkban pestis elleni oltóanyag nem áll rendelkezésre, a felmerülő igényt az OEK-kal kell konzultálni. – Molnár Kornélia: *Járványtan*, 226.

<sup>106</sup> Camus, *A pestis*, 120.

### 6.8 Az idő

A pestis új világrendet hozott, hatására megkérdőjeleződik a pestis előtti élet valóságossága. Noha a városlakók emlékeznek a pestis előtti időre, mégis rövid időn belül valószerűtlennek bizonyul a katasztrófa előtti élet emléke. A *South Park* 24. évadának Járványügyi különkiadásának végén Stan elsírja magát, „Csak azért pörögtem be, mert vissza akarom kapni az életemet. Csak a régi életemet akarom.” De valójában nem létezik már sem a covid előtti életünk, sem Oran lakosai számára a pestis előtti élet. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy létezik-e valami előtti élet? Álláspontom szerint igen, ellenben nem visszanyerhető sem a pandémia csillapodásával, sem a pestis visszaszorulásával, ennek legszemléletesebb példája pedig a regényben Rieux doktor, aki a helyreállt világrendben teljesen magára maradt, hiszen sem a pestis előtti életét szimbolizáló feleség, sem a vesztégzár idejét, az ellenállást, a lázadást jelentő barát, Tarrou nem lehet része a pestis utáni életének. A trauma előtti életbe való visszatérést éppen a trauma tapasztalata teszi lehetetlenné.

A pestis ideje összekapcsolható az ünnep irodalmi értelmezésével: a felfüggesztett törvények, a szégyentelenül összekeveredett testek (társadalmi rangok „felfüggesztése”, az új helyzetben négy csoport létezik: az élők, a betegek, a halottak és ezeken kívül elhelyezkedve a rendfenntartó szervek új hierarchiája), valamint az igazi arcát bemutatni képes egyén jellemzik a kivételes időszakot. Ugyanakkor a vesztégzár idejét nem a kollektív ünnep, hanem a szigorú felosztás jellemzi. A törvények felfüggesztése nem önfeledtséget von maga után, mint az ünnepek esetében, hanem a szigorú törvénykezés benyomulását az élet legrejtettebb zugaiba. A kialakult fegyelmező gépezet állj-t mond a bűnnek, megszünteti az érintkezést és felfüggeszti az időt.<sup>107</sup> Az idő felfüggesztése által pedig egyfajta szent idővé válik a karantén idejének megtapasztalása, az ünnepekhez hasonlóan. A szent idő visszafordítható, voltaképpen mitikus ősidő, amelyet újból jelenvalóvá tesznek.<sup>108</sup> A járvány ideje sem állandó, csupán dátummal nem körülhatárolható és nem periodikus, mint az ünnepek. A katasztrófának a kezdete datálható, a baj elhárulását követően lesz csak végpontja, a megtapasztalás idejében a vége nem behatárolható. Az ünnep és a karantén résztvevői a mitikus esemény kortársaivá válnak, kilépnek történelmi,

---

<sup>107</sup> Foucault, *Felügyelet és büntetés*, 270-271.

<sup>108</sup> Eliade, *A szent és a profán*, 55.

profán idejükből, és visszatérnek abba az ősidőbe, amely „nem telik”, mert nem része a profán időtartamnak, aminek lényege a végtelenségig visszaállítható örök jelen.<sup>109</sup>

Az idő, amiben *A pestis* folyik, nem az emberi tapasztalat által érzékelhető idő. Ugyanis a vesztegzárnak csak kezdete van, ami konkrét dátumhoz is van kötve a regényben, ennek ellenére a karantén ideje bizonytalan és nem behatárolható. Hasonlóan, mint a szent és a profán idő elkülöníthetősége, azzal a különbséggel, hogy a szent idő dátummal körülhatárolt, a karantén vége viszont egyedül a katasztrófa megszűnését követően körvonalazható. Franz Kafka *A per* című regényének időszerkezete is hasonló, az idő konkrétsága a történet előrehaladtával csökken.

Noha a pestis túlélői emlékeztek az epidémia előtti időre, mégis rövid időn belül valószínűtlennek bizonyul a katasztrófa előtti élet emléke. Így meglátásom szerint a karantén ideje egy a valós időtapasztaláson kívül eső, végtelen időnek felel meg, mivel a múltat és a jövőt is megkérdőjelezi.

## 7. ÖSSZEGZÉS ÉS GONDOLATOK A PESTISRŐL

A Pestisből nem vonható le erkölcsi tanulság, mint ahogy talán az életből sem okvetlen lehet tanulságot levonni, ugyanakkor a tanúság levonására törekednek a szereplők: „Egyszerűen elmondja azt, amit a csapások idején tanul az ember, hogy az emberekben több a csodálnivaló, mint a megvetnivaló.”<sup>110</sup> Vagy: „Mert ebből a ragályból sem tanulok semmit, hacsak azt nem, hogy harcolnom kell az ön oldalán”<sup>111</sup> A járványt követően az emberek visszatérnek az életük kerékvágásába, még ha kezdetben a karantén alól való felszabadulás mámora nagy tervek véghezvitelére is hívta őket. Alapvetően soha semmi nem változik, még ha úgy is gondoljuk kezdetben. Az ember jellemében meglévő romlottság mindig is ott marad megbújva, mint a pestist okozó baktérium a városban, arra várva, hogy egyszer majd újra felüthesse a fejét.

A Covid 19 pandémiát követően nehezemre esett a regényt allegorikus olvasat mentén befogadni, de akárhogy is értelmezzük, mint egy radikális és felemészítő eszme, mint az emberben megbúvó eredendő Rossz, a gonoszság és a bűn, maga egy fenyegető kór,

---

<sup>109</sup> Eliade, *A szent és a profán*, 72-73.

<sup>110</sup> Camus, *A pestis*, 274.

<sup>111</sup> Camus, *A pestis*, 227.

vagy éppen a történelem újabb és újabb szörnyűségei és katasztrófái, az emberiség pestise újra és újra felüti majd a fejét, egy óvatlan pillanatban, amikor nem számítanak rá.

A járványt követően újra indul a megszokott élet, még ha kezdetben a szabadság mámore nagy tettekre is hívja az embereket. Alapvetően soha semmi nem változik, még ha úgy is gondolják kezdetben. És a romlottság mindig is ott marad megbújva az emberben, akár a pestist okozó baktérium a városban, arra várva, hogy egyszer majd újra felüthesse a fejét.

Oran városának lakói mintha tudat alatt érezték volna saját halálos ítéletüket, de nem csak a kórt okozó mikroorganizmust, hanem emberi lényükbe ágyazottan azt a mindenben munkáló viselkedési formát, amit a társadalmi keretek elfojtanak, csak a kilátástalan helyzet hozhatja felszínre. A kiszolgáltatott ember naivitásán nyereszkedő Cottard viselkedésére gondolok, vagy Paneloux atya kollektív bűnösséget kiáltó prédikációjára, illetve azokra a hétköznapi emberekre, akik a regény hősei mellett elmennek az utcán. Nem csak a pestis ideje alatt hordozzák magukban a pestist, hanem azt követően is, bár a regény a városlakó tömeget rendkívül egyszerűnek és naivnak festi le. Ez a tömeg pusztán szükségleteinek kielégítésére törekszik, és kényszerállapotban is rendkívül egyszerű érzelmek vezérlik őket. Nem gondolnak bele abba, ha a kór kikerül a városon kívülre, milyen globális következményei lehetnek. Kezdetben gyakoriak a szökések, mivel azt a feszített idegállapotot, amit a bezártság kelt bennük – olyan emberekben, akiknek nagy része soha nem érzett indítást arra, hogy elhagyja Oran városát –, nem képesek akceptálni. Menekülnének a helyről, és nem csak azért, mert mindenütt körülveszi őket a halál, hanem olyan misztifikált képeket emelnek maguk elé, mint hogy távol lévő szerettük hiányába betegednek bele, és a szeretett fél hiányának képzelt érzetét érzik fájdalmasnak. Holott véleményem szerint ez sokkal inkább a halálfélelem átprojektálása egy kézzelfoghatóbb érzelemmé, valamint egy a járvány előtti idealizált pillanatba való visszavágyódásnak a képe. Ilyen Rambert, aki a feleségével való kapcsolatát nem tudja feldolgozni, és az elvesztett nő egyre nagyobb jelentőséggel bír számára, ahogy a járvány egyre erőteljesebben tombol körülöttük.

Mindenki magában hordozza a pestist, ahogyan ma mindenki magában hordozza a koronavírust. Mert a járvány kitörését követően már a gondtalan hétköznapiakban megélt és természetesnek számító viselkedési minták is veszélyt hordoznak magukban, így minden szociális érintkezésben megbújva jelen van a covid, mint Oran lakóiban a pestis.

## HIVATKOZOTT MŰVEK

- Bacsó Béla. „Daniel Defoe leírása a pestisről.” *Élet és irodalom* 64., (2020/17. szám)
- Bokor Nándor, szerk. *Általános ápolástan és gondozástan, Elmélet és gyakorlat*. Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt., 2014.
- Camus, Albert. *A pestis*. Fordította Győry János, Vargyas Zoltán. Budapest: Európa Könyvkiadó, 2011.
- Eliade, Mircea. *A szent és a profán*. Fordította Berényi Gábor, M. Nagy Miklós. Budapest: Helikon Kiadó, 2019.
- Foucault, Michael. *A bolondság története*. Fordította Sujtó László. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó Kft., 2004.
- Foucault, Michael. *Felügyelet és büntetés – A börtön története*. Fordította Fázsy Anikó, Csűrös Klára. Budapest: Gondolat Kiadó, 1990.
- Grenier, Roger. *Albert Camus - Tűző nap és árnyék: Albert Camus intellektuális életrajza*. Fordította Örvös Lajos. Budapest: Bethlen Gábor Könyvkiadó, 1994.
- Gubacsi Beáta – Ureczky Eszter. „Testek, határok, keresztmetszetek.” *Helikon* 68 (2022/1.): 5-18
- Kercsó Attila. *Népszerű járványtan: Járványok történelme*. Csíkszereda: Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2004.
- Mészáros Vilma. *Camus*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1973.
- Molnár Kornélia. *Járványtan: Egészségügyi szakiskolák tankönyve*. Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt., 2012.
- Örkény István „Pisti a vérzivatarban” In. *A magyar dráma antológiája II.*, szerk. Kerényi Ferenc (Budapest: Osiris, 2005) 693.
- Perczel-Forintos Dóra. „A jót keresd, ne a rosszat – megküzdés járvány idején. A covid-19 pszichés hatásai” *Orvosképzés* 95 (2020/3.): 562-569.
- Sontag, Susan. *A betegség, mint metafora*. Fordította Lugosi László. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1983.
- Tandori Dezső: „Vízjel”, *Holmi* 13 (2001/11.): 1522-1535.
- Turay Alfréd. *Istent kereső filozófusok*. Budapest: Szent István Társulat, 1994.

Ureczky Eszter. *Kultúra és kontamináció – A járvány metaforái és biopolitikája a kortárs regényekben*. Budapest: Kijárat kiadó / I. T. E. M. Alapítvány, 2021.